

Головацька Н. Г.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ СЕНСОРНИХ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВІЗУАЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ

Анотація. Статтю присвячено розвитку семантики англійських сенсорних дієслів на позначення візуального сприйняття в історичному розрізі. Саме діахронно-синхронний підхід є невіддільною часткою у дослідженні семантики лексичних одиниць. Тому його застосування стало вагомим у аналізі семантичної динаміки англійських сенсорних дієслів на позначення візуального сприйняття. Мета статті – дослідити лексичний пласт англійських сенсорних дієслів на позначення візуального сприйняття в аспекті динамічного розвитку їхньої семантики з використанням діахронно-синхронного підходу, встановити їхні джерела походження й окреслити історичну перспективу їх семантичного розвитку, виокремити денотативні дієслівні лексеми лексико-семантичного поля на позначення візуального сприйняття. У статті використані семантичний та порівняльно-історичний методи, діахронно-синхронний підхід, компонентний і концептуальний аналізи. Ці методи та аналізи дозволили встановити декілька індоєвропейських основ, від яких беруть початок і динамічно розвиваються основні англійські сенсорні дієслова на позначення візуального сприйняття, що складають ядро відповідного лексико-семантичного поля. Проведене дослідження засвідчило, що еволюція семантики англійських сенсорних дієслів на позначення візуального сприйняття, які складають ядро відповідного лексико-семантичного поля, сягає своїми коренями індоєвропейської прамови та прагерманської мови. В індоєвропейській прамові існувала велика кількість основ, що містять сенсорний компонент або мають денотативне значення чуттєвого сприйняття зором. Однак не всі вони набули безпосереднього розвитку в германських мовах. Хоча є випадки, коли індоєвропейські корені лише частково проявили себе у групі германських мов, тобто стали основою утворення ряду слів у деяких германських мовах, окрім англійської. Установлено, що їхня семантика історично взаємозв'язана. Виявлено закономірності діахронно-синхронного семантичного розвитку англійських сенсорних дієслів візуального сприйняття і побудована типологія їх семантичних змін.

Ключові слова: сенсорні дієслова, походження, прамова, семантика, діахронно-синхронний.

Постановка проблеми. Мова – живий організм, й її лексичним одиницям властиво динамічно розвиватися, як семантично, так і функціонально. Невіддільною частиною дослідження семантики лексичних одиниць у мові є застосування діахронно-синхронного підходу. Вагомість такого підходу неодноразово підкреслювалася видатними представниками вітчизняної та зарубіжної лінгвістики Л.В. Щербою Ф. де Соссюром, В.В. Левицьким, О.С. Кубряковою, В.М. Жирмунським та іншими.

Мета цієї роботи – дослідити лексичний пласт англійських сенсорних дієслів, зокрема, саме в цій статті дієслів візуального сприйняття в аспекті динамічного розвитку їхньої семантики з використанням діахронно-синхронного підходу, встановити їхні джерела походження і окреслити історичну перспективу розвитку їх семантики, виокремити денотативні лексеми лексико-семантичного поля візуального сприйняття [1, с. 233]. Для досягнення мети у статті ми використали семантичний та порівняльно-історичний методи разом із діахронно-синхронним підходом, компонентний і концептуальний аналізи для виокремлення денотату та лексико-семантичного поля дієслів візуального сприйняття в історичному аспекті. Ці методи та аналізи дозволили встановити декілька індоєвропейських основ, від яких беруть початок і динамічно розвиваються основні англійські сенсорні дієслова на позначення візуального сприйняття, що складають ядро відповідного лексико-семантичного поля. Розглянемо і проаналізуємо кожне з них.

Виклад основного матеріалу. Індоєвропейська основа **ueid-*, **ueide-* передає значення *to see, to look* «дивитися, бачити» і метафорично *to know* «знати». Від неї у давньоіндійській та грецькій мовах утворилися слова, що зберегли значення «знати». У латинській, слов'янських і германських мовах у значеннях слів, утворених від цієї основи, відбулося семантичне розширення до значень, що передаються сенсорні дієслова *to look* і *to see*. А саме: індоєвропейська основа **weid* > германська **wītan-*; **wītēn-*; **wait-a-* > латинська *videō, -ēre, vīdī, vīsum* «дивитися, розглядати, побачити», *vīsō, -ere, vīdī/vīdī* «відвідувати, нагрянути, перевіряти» > слов'янська **vědě, *věmь, *věděti* > давньослов'янська *въдѣти* > словенська *vědeti* > чеська *věděti* > словацька *vedet'* > польська *wiedzieć* > українська *відати* > російська *видеть* (у ній відбулося чергування голосних). У всіх словах слов'янських мов міститься компонент з домінантним значенням «знати». Аналіз історії розвитку прагерманських основ **wītan-*; **wītēn-*; **wait-a-* засвідчив, що утворені від **wait-a-* слова інших германських мов зберегли денотативне значення індоєвропейської основи **ueid-* «знати», а слова, розвинуті від основ **wītan-*; **wītēn-*, виявляли денотативне значення «see». Саме германська основа **wītan-* стала основою творення давньоанглійського сенсорного дієслова *wītan* зі значеннями *to see to, take heed to, guard, keep* «бачити, звертати увагу, охороняти». Від германської основи **wītan-*; **wītēn-* утворилися > готські лексеми *wītan* «доглядати, стежити», *fra-wītan* «помститися», **inwītan* «поклонятися», *id-wītan* «зневажати», *fer-wītan* «вступитися поглядом, спрямовувати погляд», **ga-wītsōn* «відвідувати, передбачати» > давньоскандинавські *vīt* «візит», *vīja* «відвідувати», *vīti* «пока-

рання, не удача», *veit, vitum* «помічати, досліджувати, повідомляти» > давньоанглійська *wīte* «розглядати, споглядати» > давньосаксонська *wīson* «відвідувати», *wītan* «дорікати» > давньонімецькі лексеми *wīson* «відвідувати», *wīzan* «дорікати», *wīzan* «робити зауваження, доглядати», *wīzi* «покарання», *giwīzzēn* «доголядати, уважно слухати, бачити», *irwīzēn* «доголядати, нести варту» > середньонімецькі лексеми *wīsen* «дивитися на, піклуватися, відвідувати», *wīz* «покарання», *wīzen* «звертати увагу, помічати, карати» > німецькі *wissen* «знати». У середньоанглійській мові давньоанглійське сенсорне дієслово *wītan* утрачає довготу звука *ī* > *i*, ненаголошене *-a* переходить у ненаголошене *-e* і таким чином набуває вигляду *witen* зі значеннями *to observe, keep, guard* «спостерігати, охороняти». У сучасній англійській мові немає слів від германської основи **wītan-*; **wītēn-*. Варто зауважити, що від германської **wītan-* у давньоанглійській мові утворилося ще одне дієслово *witan* із значенням *to wit, know, have knowledge, be aware* «знати, відати». Воно відрізняється від давньоанглійської лексеми *wītan* перш за все довгим звуком *ī* в інфінітиві, формами теперішнього та минулого часу, але граматичні форми множини і дієприкметника минулого часу співпадають. Порівняємо: 1) *wītan* – мин.ч. *wāt*, мн. *witon*; дієприкм. II *witen*; 2) *witan* – теп. ч. *ic, hē wāt, ðū wāst, wāst*, мин.ч. *wiste*, мн. *witon*, дієприкм. II *witen*, мн. *wē witon*; мин.ч., дієприкм. II *witen*. У середньоанглійській мові форми дієслів *wītan* і *witan* зливаються в одну *witen*, однак свої значення вони зберігають. У середньоанглійській мові граматичні часові форми сенсорного дієслова *witen* були такі: I і 3 особи одн. теп.ч. *wot, wat*, мн. теп.ч. *witen*, мин.ч. *wiste*, дієприкм. II *witen, wist*. У ранньонімецькому періоді закінчення у *witen* редукується, і утворюється форма сучасного *wit*, котре як дієслово передає значення «відати, знати, впізнати», як іменник означає «розум, дотепність, кмітливість». У сучасній англійській мові збереглися форми I-ої й 3-ої особи однини *wot* і дієприкметника минулого часу. *To wit* – це практично єдине збережене функціонуюче дієслово, яке вперше датується 1577 роком і походить від виразу *that is to wit*, який був у вживанні з 1340 року і зазвичай інтерпретував значення латинської лексеми *videlicet*, що є скороченням від латинської *videre licet* із значенням *it is permissible to see* «дозволено побачити», від латинської *videre to see + licet* «it is allowed». Саме ж *videlicet* із значенням *that is to say, to wit, namely* почало вживатися у 1464 р. А у 1540 році виникає нова скорочена форма *viz.*, де *-z* первинно позначала на букву, а закарючку, яка у середньолатинській мові використовувалася як умовне позначення для закінчення *-et*. Під час читання вголос інтерпретується як *namely*. Це єдина форма, що вціліла у новоанглійській мові від давньоанглійського виразу *witena gemōt an assembly of the wise* «збори старійшин» і зберегла написання *witenagemot* «рада старійшин при дворі короля у англосаксів». Лише у новоанглійській мові цей вираз трансформується у складне слово і пишеться разом, а також може вживатися скорочено *witenagemot = witan*.

Вважають, що індоєвропейське етимологічне гніздо **sē ku-* *to see* «бачити, дивитися» слугувало основою творення для слів германської групи мов на позначення сприйняття зором і для пласту лексики у грецькій і латинській мовах зі значенням *say* «говорити», а також для слів у значенні *follow* «стежити» (пор. з латинською лексемою *sequor*), проте думки щодо первинності семантики і її розширення різняться. Тому

первинно сенсорне дієслово «*see*» означало *follow with the eyes* «стежити очима», однак думки етимологів відрізняються щодо вихідного семантичного значення і похідних. Від індоєвропейської основи **sēku-* походить сильне дієслово германської мови **sēhwan-* (у мин. часі **sahw-*). Германський корінь **sēhw-* споріднений з арійським коренем **sēq-*, латинською основою **sequi-*, санскритом **sac-* «стежити». Від германської **sēhwan-* утворилися > готська лексема *saihwān* > давньоскандинавська *sja* > давньосаксонська *sehan* > давньонімецька *sīa* > середньодатська *sien* > датська *zien* > давньонімецька *sehan* > німецька, середньонімецька *sehen*, всі із значенням «бачити, дивитися». Давньоанглійське сенсорне дієслово *seōn*, первинне значення якого *see* «сприймати очима, бачити», є скороченою формою германської основи **sēhwan-*. Воно споріднене з усіма дієсловами германської групи мов на позначення візуального сприйняття, які наведені в етимологічному ланцюжку основи германської мови **sēhwan-*. У середньоанглійській мові форма і денотативне значення давньоанглійського сенсорного дієслова *seōn* зберігаються, проте граматична парадигма розширюється. Форма минулого часу *saw* є скороченим варіантом множини давньоанглійської лексеми *sāwon*. Однак варто відзначити, що у середньоанглійській періоді семантика сенсорного дієслова *seōn* розширюється до абстрактного і метафоричного значень. Так, у 1200 році *seōn*, окрім денотативного значення *see*, семантично містить компонент *behold in the imagination or in a dream* «бачити в уяві або у ві сні», *to recognize the force of (a demonstration)* «розпізнати силу (вплив) (показу)», з метафоричним забарвленням «світло, блиск очей». У 1426 р. з'являється варіант значення *to learn by reading* «дізнатися за допомогою читання». Приблизно у 1500 р. *seōn* семантично набуває відтінку змісту *to receive as a visitor* «сприймати як відвідувача». З 1599 р. у значенні сенсорного дієслова *seōn* з'являється компонент, що стосується сфери азартних ігор, *to equal a bet* «привівнювати пари». Уживання його в значенні *to escort to see someone home* «проводжати» вперше зареєстроване у творах Шекспіра у 1607 році. У 1891 році у семантиці сенсорного дієслова *seōn* з'являється компонент значення мимовільного прощання *See you* «побачимось». У 1929 вперше датується поява відтінку значення *Seeing Eye dog* «собака-поводир», транслітерально запозичене від назви американської фірми у Нью Джерсі, яка дресувала собак-поводирів для сліпих людей. У новоанглійський період у середньоанглійського сенсорного дієслова *seon* редукується кінцева *-n*, дифтонг *-eo* трансформується у сучасний *-ee*, таким чином утворюється форма сучасного англійського сенсорного дієслова «*to see*» зі збереженим денотативним значенням «бачити, дивитися» і наступними його компонентами: «відвідувати», «сприймати, бачити, розрізняти, розуміти», метафорично «бачити смерть», «випробовувати, відчувати, переживати», (з прийменником) «дивитися на щось».

Індоєвропейська основа **uel-* зі значенням «*to see*» є основою творення групи слів на позначення візуального сприйняття у германських і латинській мовах. Так, від індоєвропейської основи **uel-* походять германо-італо-кельтські ізоглоси: латинська *vultus/vultus* «вираз обличчя, вигляд, зовнішність», лексеми кельтських мов: давньоірландська *fili* «ясновидець, поет», *filis* «відвідати», кімерійська *gweled* «бачити», бретонська *gwelet* «дивитися», германська **wlī-t-a-*, **wlī-t-u-*, **wlai-t-ō*, **wlai-t-ia-n* «*to see, to look*». Від германської основи **wlī-t-*

**wlai-t* сформувався у германських мовах лексичний пласт слів, денотативне значення яких є «*to look*». Германська основа **wli-t*, **wlai-t* > готське дієслово **wlaitōn* «*look around*», *wlit-s* «*обличчя, зовнішність*» > давньоанглійська *wlitan*, *wlātian* «*to look, gaze*» > давньосаксонська *Wliti* «*блиск, зовнішній вигляд*» > скандинавська *líta* «*to look*», давньоісландська *leita* «*шукати*» > шведська *leta*. Суфікс *-an* давньоанглійського сенсорного дієслова *wlitan* у середньоанглійський період міняється на *-en*, довгий голосний *-ī* трансформується в короткий *-i*, тому середньоанглійське сенсорне дієслово візуального сприйняття набуває вигляду *wliten*. Подальша доля цього середньоанглійського сенсорного дієслова невідома, оскільки у рукописних пам'ятках новоанглійського періоду воно не засвідчене. У давньоанглійського сенсорного дієслова *wlātian* відпадає передній приголосний *w-*, закінчення *-an* замінюється *-en* і у середньоанглійській мові набуває вигляду *laiten seek* «*шукати*», у сучасній англійській зберігся лише в діалектах з тим самим значенням *lait search*, котре у стандартних англійських словниках не фіксується.

Індоевропейська основа **leuk-*. Походження сучасного сенсорного дієслова *to look* не до кінця прозоре. Здійснюючи дослідження сенсорного дієслова *to look* «*дивитися, подивитися*» у ретроспективному аспекті, нам удалося встановити прагерманський корінь $\exists \ni \sqrt{lōk}$ (*lōg*) зі значенням *to look*, від якого сформувалися споріднені з ним германські лексеми. Походження самого ж германського кореня $\sqrt{lōk}$ (*lōg*) невідоме. Проте достовірно, що від нього утворилися західно-германська основа **lokjan-*, давньосаксонська лексема *lōkōn to look*, давньодатська *loeken* те саме, давньоанглійське *lōcian*, давньонімецька *luogēn*, *luokēn*, *luagēn*, середньонімецька *luogen to mark, behold*, німецький діалект *luegen, lugen to look out*. Вважають, що прагерманський корінь $\sqrt{lōk}$ (*lōg*) споріднений з бретонською лексемою *lagud eye* «*око*», кімерійською *llygad* «*очі*». Порівняємо зі спорідненими словами: санскрит *lok* або *lotsh to see, lakṣ to notice, perceive*, давньогрецька *logādes*, давньоіндійська *lakṣate to perceive, observe*, тохарська *b-lak*; ізгласи кельтських мов: кельтська основа **lagat-* «*око*», середньокімерійська *llygat*, кімерійська *llygad*, давньокорнуольська *lagat*, середньокорнуольська *lagas*. Існують й інші думки. Так, вважають, що до вищенаведеного етимологічного ряду, утвореного від прагерманського кореня $\sqrt{lōk}$ (*lōg*), належать також давньонімецька лексема *luoc*, середньонімецька *luoc* із значенням «*підкараулювання, висліджування, укриття, печера*», які споріднені з латинськими *specus, spacio* і, ймовірно, належать до кореня \sqrt{liuk} «*світитися, сяяти, виблискувати*», як у грецькій *λεῖσσειν* зі значенням «*блищати, виділятися, дивитися*» [4, с. 327].

Використовуючи перспективний шлях дослідження, ми встановили, що у індоевропейській праві існує основа на позначення візуального сприйняття **leuk-* *to see* «*бачити, дивитися, світити, сяяти, блищати*», від якого походять давньоіндійська лексема *lōkatē, lōcatē* «*побачити, убачити, помітити*», *lōkāyati, lōcāyati* «*дивитися, роздивлятися*», *lōsanat* «*очі*»; грецька *λεῖσσειν* «*бачити*», кімерійська *at-lwg, cyf-lwg, eg-lwg* «*видний, помітний*», *go-lwg* «*бачити*». До цього етимологічного ряду лексикографі відносять і кімерійський субстантив *llygad* «*очі*». Із проведеного дослідження видно, що значення індоевропейської основи **leuk-* і германського кореня \sqrt{liuk} повністю ідентичні, фонетично вони також співпадають,

з чого можна припустити, що вони є спорідненими. За правилами пересуви голосних германському *-u-*, що знаходиться в корені \sqrt{liuk} , відповідають у давньонімецькій мові дифтонгу *-uo-* (як у *luoc*) і у давньоанглійській голосному *-ō-*. Тому етимологічний ряд, описаний для германської основи $\sqrt{lōk}$ (*lōg*), цілком співвідноситься з германським коренем \sqrt{liuk} . Ми припускаємо, що давньоанглійське сенсорне дієслово *lōcian*, середньоанглійське *loken* і англійське *to look* утворилися саме від германського кореня \sqrt{liuk} та індоевропейської основи **leuk-*. Від давньоанглійського сенсорного дієслова візуального сприйняття *lōcian* внаслідок переходу кореневої *s-* в *k-* та суфіксу *-an* в *-en* утворилося середньоанглійське *loken, lokien*. З 14 століття сенсорне дієслово *loken* почало вживатися з префіксальним приєдником «*at*». У середньоанглійський період відбувається семантичне розширення *to look*. Так, у 1200 р. виник компонент значення *an act of looking* «*акт розглядання*»; *look after* «*ніклуватися про когось*» виникло у 1375 році; у 1385 з'явилося *appearance of a person* «*вигляд людини*». У 1400 році з'явилося значення *to have a certain appearance* «*мати певний вигляд*», вирази *look into* «*розслідувати, заглядати*» у 1586, *look up* «*шукати (щось в довіднику), відвідати*» у 1692. У 1526 році вперше засвідчене вживання іменника *looking-glass* «*дзеркало*». 1699 роком датується вираз *look-out* «*людина, яка стоїть наготові або діє як скаут*». У словосполученні *look sharp* «*дивися (-іться) в обидвоє*» (1711) компонент *sharp* спочатку виступав у ролі прислівника *sharply*. Цим же роком датується вираз *look down upon* «*розглядати когось зверху*» у переносному значенні. У 1883 і 1893 роках виникають відповідно іменники *look-see* «*огляд, офіційне розслідування*» і *looker* «*приваблива жінка*». 1947 рік вперше констатує вживання словосполучення *look-alike* «*бути схожим на когось*». В кінці XIV ст. і, безумовно, у XV ст. кінцевий звук [n] стає нестійким і в багатьох формах дієслів редукується, тому із середньоанглійського сенсорного дієслова *loken* утворюється сучасне сенсорне дієслово *to look*. Довгий звук [u:], який передається буквосполученням *-oo-* у сенсорного дієслова *to look*, утворився в результаті дифтонгізації індоевропейського *ā/ō* > германського *ō* > англійського *ū [oo]*.

Індоевропейська основа **(s)keu[e]- / (s)kou-* має декілька компонентів на позначення чуттєвого сприйняття: *to hear* «*чути, слухати*», *to see* «*бачити, сприймати очима*» і *to smell* «*нюхати, пахнути*». Від неї утворюються давньоіндійські лексеми *kavi-* «*мудрий, знаючий, досвідчений*», *kava-* «*скутий*», *ākuvate* – «*мати намір*», *ākūta-* (с.р.), *ākūti-* (ж.р.) «*намір, бажання*», санскрит *kavi-* «*мудрий*», давньогрецька *κοῦδ* «*помічати, слухати*», *ακούω* «*слухати, слухатися, бути відомим*», *κοῦο* I *observe* «*я спостерігаю*», *θω-σκόος* «*глядач видовищ розважального характеру*», українська ховати, праслов'янське **chovati* < **skovati* «*дивитися уважно*», слов'янська **čūti*, **čūjō*; **čevīti*, **čīxāti*, литовська *kavoti tend, safeguard* «*схилятися до чогось, охороняти*», вірменська с *լուս անամ I show* «*я показую*», давньолатинська *cavītum*, латинська *caveō, -ēre* «*звертати увагу, ніклуватися*», *cāvī, cautum* «*ніклуватися про когось, передбачати, приймати міри безпеки, захищати в суді, брати на поруки, розпоряджатися*», *cautus, -a* «*обережний*». У 1549 році із запозиченого латинського дієслова *cavere* в англійську мову проникає і субстантивується лексема *caveat* з попереднім значенням *let him beware* «*хай він остерегається*», пізніше компонент значення «*попередження, роз'яснення*». Вираз *caveat*

emptor let the buyer beware «хай купець остерегається» появився раніше у 1523 році. Від основи індоєвропейської прамови * (s) *keu[e]-(s)kou-* утворюється також пласт лексики на позначення властивості сприйняття красивого, приємного: * (s) *keu[e]-(s)kou-* > германська **skauñiz/skaunjaz* «достойний уваги, привабливий» > готська **skauñ(ei)s* «приємний, привабливий» > давньосаксонська *skōni* > голандська *schoon* > давньонімецька *scōni* «блискучий, чистий; гарний» > німецька *schon* «гарний» > давньоанглійська *scīne, sciēne, scēne* «красивий, яскравий» > середньоанглійська *schene* > англійська *sheen* «гарний, блискучий». До цієї індоєвропейської основи відноситься германська **skawwini-*, від якої утворилися давньоісландська лексема *skugn* «з гострим зором, здібний».

Індоєвропейська **skou-*, варіант основи **skeue-* *to pay attention, perceive* «звертати увагу, сприймати очима, спостерігати, помічати», стала джерелом творення германської **skaww-ō-/*sku-[p]-ōbehold, look at* «пильно вдивлятися». У свою чергу германська основа **skaww-ō-/*sku-[p]-ō-* є основою утворення пласту лексем візуального сприйняття германських і кельтських мов: бретонська *skouarn* та кімерійська *scovarn* «вухо» > готська **un-skaw-s* «обережний, пильний, насторожений», *ski -ggwa looking glass* «дзеркало», *skauñjai beautiful* «прекрасний», саме первинне значення *conspicuous* «видний, помітний, той, що впадає в очі» > західно-германська **skauwojanan* > давньоскандинавська *skugn* «добре бачити, розсудливий» > давньонімецька *skawia, skowia* «бачити, уважно роздивлятися» > давньосаксонська *skauwōn, skawōn* «дивитися, бачити, спостерігати» > середньоголандська *scoiwen* «розглядати» > голандська *schoiwen to inspect, view* «уважно розглядати, оглядати» > датська *skie* «пильно вдивлятися» > шведська *skåda* > ісландська *skoða* «дивитися, досліджувати» > давньонімецька *scauwōn, scoiuwōn* «дивитися, розглядати» > давньонімецька *scauwōn, scaiuwōn, scoiuwōn* «дивитися, бачити» > середньонімецька *schoiwen* «розглядати» > середньонімецька *schoiwen* «дивитися, бачити, подивитися, розглядати» > німецька *schauen* «дивитися, бачити». Безпосередньо від германської основи **skaww-ō-/*sku-[p]-ō-* походить давньоанглійська *scēawian* «бачити, дивитися, подивитися». У середньоанглійський період буквосполучення *sc* – за правилами пересуви (якщо після нього стоять голосні *e-* або *i-*) переходить в *sch-* (в новоанглійський період *sch-* стає *sh-*), відбувається монофтонгізація дифтонгу *ēa-*, у результаті утворюється середньоанглійське сенсорне дієслово *schēwen*, яке має два різновиди *schēawen* і *scheawen*. З них утворилися два варіанти сучасного сенсорного дієслова на позначення сприйняття зором *to show* і *to shew* «показувати, демонструвати». Форма *to shew* є старішим видом правопису. Такий правопис був популярним у XVIII столітті, вцілів у XIX ст. і передає застарілий варіант вимови (римується зі словом *view*). Іноді, формально, *to shew* вживають для позначення дієслова, а *show* – для іменника, проте у сучасній англійській мові немає жодної різниці у вимові цих двох варіантів. У XIII ст. за невідомих причин з'являється каузальне значення *let be seen, put in sight, make known* «виставляти на показ» (споріднене з німецькою лексемою *schauen* все ще означає *look at*) і стає єдиним для англійської мови.

Хоча індоєвропейську основу **ster-* за своєю семантикою аж ніяк не можна віднести до концептосфери чуттєвого сприйняття зором, ми розглядаємо його з тієї причини, що від нього утворилося сучасне англійське сенсорне дієслово *to stare*,

яке є конститuentом лексико-семантичного поля візуального сприйняття. Індоєвропейське гніздо **ster-* «сильний, негнучкий, твердий, жорсткий» є досить плідним. Від нього походять грецька лексема *στερεός* «нерухомий; застиглий на місці (про погляд)», *στερα* «загострена колода», *στρηνής, στρηνός* «жорсткий, гострий», латинська *strēnus* «повний здоров'я, бадьорий», *con-sternō, -āre, ex-sternō* «приголомшувати, бен-тежити», *sternāx* «боязливий, впертий», алб. *sherr* «лежати сухим, перемазати» (< *strēnā* «хороший знак»), кімерійська *trīn* «зусилля, боротьба» (імовірно < **strēnā*), литовська *storas* «повний, густий», *stregti* «стати замороженим», санскрит *sthira* «твердий, важкий», перс. *suturg* «сильний», церковна давньослов'янська *staru* «старий». У прагерманській мові від індоєвропейської **ster-* утворилося **star-* «бути непохитним, строгим», що стало основою утворення готської лексеми *and-staurran* «бути впертим, наполегливим», давньоскандинавської *stara* «пильно вдивлятися; втупитися», *storr* «гордий», давньоісландської *stirðr* «твердий, жорсткий, важкий», давньоанглійської *starian* «пильно вдивлятися; втупитися», середньонімецької, середньоголандської лексеми *staren*, давньонімецької *staren* «пильно вдивлятися», *storren* «виділятися, видаватися», німецької *starren to stare at* «пильно вдивлятися; втупитися». Від давньоанглійського сенсорного дієслова *starian* походять середньоанглійське *staren* і сучасне англійське сенсорне дієслово *to stare*.

Таким чином, проведено дослідження засвідчило, що еволюція семантики англійських сенсорних дієслів на позначення візуального сприйняття, які складають ядро відповідного лексико-семантичного поля, сягає своїми коренями індоєвропейської прамови та прагерманської мови. В індоєвропейській прамові існувала велика кількість лексем, що містять сенсорний компонент або мають денотативне значення чуттєвого сприйняття зором. Однак не всі вони набули безпосереднього розвитку в германських мовах. Хоча є випадки, коли індоєвропейські корені лише частково проявили себе у групі германських мов, тобто стали основою утворення ряду слів у деяких германських мовах, окрім англійської. Для основних ядерних сенсорних дієслів візуального сприйняття проаналізовані індоєвропейські основи стали потенційно перспективними в динамічному розвитку англійських сенсорних дієслів візуального сприйняття. Встановлено, що їхня семантика історично взаємоз'язана. Виявлено закономірності діахронно-синхронного семантичного розвитку англійських сенсорних дієслів візуального сприйняття і побудована типологія їх семантичних змін.

Література:

1. Головацька Н.Г. Сенсорні дієслова : типи сприйняття та види компонентів. *Гуманітарний вісник : всеукр. зб. наук. пр.* Черкаси : ЧДТУ, 2006. Число 10. С. 232–237.
2. Bosworth J. An Anglo-Saxon Dictionary. / Ed. and enlarged by T. Northcote, M.A. Toller. Oxford: At the Clarendon Press, MDCCCLXXXII. London: Henry Frowde OUP Warehouse, 1883. 1302 p.
3. Mayhew M.A. Concise Dictionary of Middle English From A.D. 1150 to 1580. Oxford: At the Clarendon Press, 1888. 272 p.
4. Mueller Ed. Etymologisches Woerterbuch der Englischen Sprache. Coethen : Druck und Verlag von Paul Schettler, 1865. 572 p.
5. Stratmann Francis Henry A Dictionary of the Old English Language, of the XII. XIII. XIV. and XV. Centuries. / 2nd ed. London: Trübner & Co., 1873. 596 p.
6. Smith Jeremy J. Sound Change and the History of English. N.Y. : OUP Inc., 2007. 196 p.

Holovatska N. Sources of origin of verbs denoting visual perception

Summary. The article is focused on the semantics development of English sensorial verbs that denote visual perception in historical context. It is the very diachronic-synchronic approach that is an integral part in the study of the semantics of lexical units. Therefore, its application has become important in the analysis of the semantic dynamics of English sensorial verbs that denote visual perception. The objectives of the article are to investigate the lexical layer of English sensorial verbs that denote visual perception, in the aspect of their semantics dynamic development using diachronic-synchronic approach, to identify their sources of origin and to outline the historical perspective of their semantics development, to elicit the denotative verb lexemes of lexical-semantic field that denotes visual perception. The article uses semantic and comparative-historical methods, diachronic-synchronic approach, componential and conceptual analyses. These methods and analyses have allowed us to find out several Indo-European stems, from which the main English sensorial verbs denoting visual perception originate and develop

dynamically, and make up the core of the corresponding lexical-semantic field. The given study found out that the evolution of the semantics of English sensorial verbs denoting visual perception reaches by its roots the Indo-European protolanguage and Germanic language. In the Indo-European protolanguage, there were a large number of stems that contained a sensorial component or had a denotative meaning of visual perception. However, not all of them have directly developed in the Germanic languages. Though there are cases when Indo-European roots have only partially advanced in the group of the Germanic languages, that is, they have become the main for the formation of a number of words in the English language and in other Germanic languages. It was defined that their semantics have been historically intertwined. The patterns and regularities of diachronic-synchronic semantic development of English sensorial verbs of visual perception are revealed and the typology of their semantic changes is constructed.

Key words: sensorial verbs, origin, protolanguage, semantics, diachronic-synchronic.